

.... IGAZ ÜGYÉRT

(Emlékezések és feljegyzések.)

V. N. Vinogradov nyugállományú vezérőrnagy

Tizenöt esztendővel ezelőtt történt.

A Vörös Zászló- és Bogdan Hmelnickij Renddel kitüntetett 159. Dnyeszteri tábori megerősített körlet¹ géppuskás-tüzér zászlóaljai,² mostoha őszi időben, óriási nehézségek közepette, leküzdvé a hegyes-erdős terepet, a fasisztákkal vívott szüntelen harcok eredményeként átkeltek a Keleti Erdős Kárpátokon. Ezt követően egy, a legnagyobb kiterjedésében 400 km széles szakaszon tovább haladva, 57 nap alatt, október közepére kijutottak a Nagy-Magyar-Alföld és Észak-Erdély peremére.³

A tábori megerősített körlet elnevezést viselő speciális csapatok a Nagy Honvédő Háború elején születtek, amikor az ellenség Moszkva, Leningrád és Sztálingrád felé tört, s evégből szükségessé vált a védelmi vonalak szilárd megerősítése és igen erős védelme. Ennek érdekében ezek az alakulatok sok tüzészközzel: géppuskákkal, aknavetőkkel, tüzérséggel rendelkeztek, s teljességgel nélkülözték a csak puskával, vagy géppisztollyal felszerelt harcosokat. Az egyedül a tűzgépeket kiszolgáló személyekből álló zászlóaljokban ezért kevés volt az ember, s így a zászlóaljok nem bírtak nagy mozgékonyssággal.

Védelemre hozták létre ezeket az alakulatokat, azzal az elgondolással, hogy helyhez kötve, elhelyezési körleteikben fognak majd harcolni. De miután a Szovjet Hadsereg döntő támadásba ment át, a tábori megerősített körletek is előremozogtak.

Az említett csapatok parancsnokaként, velük együtt harcolva, átha-

¹ Az ilyen elnevezésű alakulatok a háború első időszakában megerősített körleteket tartottak megszállva, azok védelmét látták el. Hadrendi elnevezésüket később, feladatuk megváltozása után is megtartották.

² A géppuskás-tüzér zászlóaljakat szintén a háború első időszakában hozták létre, kizárólag védelmi feladatok ellátására.

Hadrendjük a géppuskás századokból és tüzér útegekből állt. Bár a feladatuk a későbbiek során megváltozott, hadrendjük és elnevezésük változatlan maradt.

³ A 159. Dnyeszteri tábori megerősített körlet a 2. Ukrán Front 40. hadseregének alárendeltségébe tartozott, annak jobbszárnyán előnyomulva ért hazánk területére.

ladtam egész Ukrajna, Románia, majd a Kárpátokon át Erdély területén és október 27-ről 28-ra virradó éjjel Vitka és Szamosszeg között a Szamoson halázcsonakokon és tutajokon átkelve — a fasiszták a hidakat felrobbantották, gázlók pedig nem voltak — Magyarországra területére léptem.⁴

Az él-alegységek könnyen szétverték az ellenség gyenge védelmét a folyó balpartján, s a zászlóaljok október 28-án reggel egyenesen menetből harcba léptek és október 29-e reggelén a visszavonuló ellenség nyomában Mándok község alá értek. Az ellenség a község védelme helyett a Tisza mögé való gyors visszavonulást választotta.

A helység lakossága örömmel fogadta a szabadságot hozó szovjet csapatokat.

Az ellenséget üldöző zászlóaljok a Csaptól Szabolcsveresmartig terjedő szakaszon még ezen a napon kijutottak a Tiszához, de tüzérség és gyalogsági nehézfegyverek nélkül. Ezeket halázcsonakokon és tutajokon áthajózni nehéz lett volna, amiért is a kedvezőbb átszállítási lehetőségig az úton hátrahagyva, a Szamos jobbpartján meneteltek és csak azután érték utol saját zászlóaljaikat.

A zászlóaljok kísérletei arra, hogy menetből, az ellenséggel közvetlen érintkezésben hajtsák végre a Tiszán való átkelést — nem sikerültek. A németek megerősítették a folyó jobbpartját, csapataik felkészültek a Tisza védelmére. Ezen túlmenően az a körülmény, hogy zászlóaljainknál hiányoztak a tüzérség és a gyalogsági nehézfegyverek, nem tette lehetővé a hadműveletek kifejlesztését a folyón való átkelés végrehajtására.

Tőlünk jobbra, Csap térségében a szomszéd 4. Ukrán Front 138. lövész hadosztálya jutott ki vonalunkra; balról — nem sokkal később — a 40. szovjet hadsereg kötelékébe tartozó 4. román hadsereg 8. lovas hadosztálya.

A Tisza vonalát elérve csapataink a következő lakott helyeket szabadították fel a fasiszta rablók hatalma alól: Zsurk, Záhony, Győröcske, Tizsaszentmárton, Tiszabездé, Tuzsér, Komoró, Ferencipusztá, Rozsélypusztá, Szabolcsveresmart, Hedvig-tanya, Kapospusztá, Fényeslitke, Döge, Tornyospálca és még sok más helység. A helyi lakosság mindenütt örömmel fogadta felszabadítóit. De emlékeimben él az alábbi történet is:

Úgy esett, hogy egy faluban — már nem emlékszem a nevére — kellett egy ízben éjszakázni, hogy azután reggel folytassuk a támadást. Én együtt harcoltam a családdal: a feleségemmel, Alekszandra Vasziljevna Vinogradova orvosszázadossal és Vlagyimir tüzérfőhadnagy fiammal. Ha a helyzet megengedte, akkor az éjszakai pihenő helyén, rendszerint közvetlenül az első vonal mögött szoktunk találkozni, ahol az egészségügyi részleg is települt. Így történt ebben az esetben is. A komendáns szakasz parancsnoka, Nyikolajev hadnagy késő este talált rám a peremvonalban és jelentette, hogy az éjjeli pihenőre szolgáló helyiség elő van készítve. Gépkocsiba szálltunk, s a szállásunkra hajtottunk. Amint

⁴ A megfogalmazás pontatlan, mert az egység már 1944. október 26-án magyar területre lépett. Az e napon felszabadított helységek a magyar határon belül kerültek el.

odaértünk, megpillantottam a kapu előtt egy kis padon szorongva, bebugyolálva ülő, láthatóan nagyon didergő feleségemet.

— Mi történt? Miért nem vagy a szálláson? — kérdeztem csodálkozva.

— Azt hiszem, ez a ház éjjeli szállásra nekünk nem megfelelő. Mászt kell keresnünk! — válaszolta.

— De hát mi történt végül is? — tudakozódtam.

— Amikor beléptem az udvarra — magyarázta a feleségem —, a magyar házigazda úgy nézett rám, mint egy fenevad, úgyhogy visszafordultam, s kijöttem anélkül, hogy visszatekintettem volna és... megvartalak téged... a küldönc valahová eltávozott... Látod, az udvar milyen magas kerítéssel van körülvéve? A ház mélyen hátul fekszik. Igen baljós!! Menjünk, keressünk másik szállást.

Nehezen sikerült megnyugtatni az asszonyt. Befordultunk az udvarra, beléptünk a házba. A magas, éltes, jóalakú, barna házigazda égő, hunyorgó szemekkel, valóban igen barátságtalanul nézett ránk.

Tolmács még nem volt. Átmentünk a számunkra kijelölt szobába. Megérkezett a küldönc, felállt az őrség. A feleségem most már megnyugodott. Megvacsoráztunk és nyugovóra tértünk.

Kora reggel már várt rám a tolmács és a házigazda. Kitént, hogy a ház, amelyben mi éjszakáztunk, falusi iskola volt, a házigazdánk pedig a tanító, aki egyben a falusi bíró feladatát is ellátta. Most, reggel ő már egészen más volt. Vidám és szívélyes... Engedélyt kért és elmondta, hogy egész éjjel nem aludt; a falu utcáján volt, tapasztalta, milyen rendet tart fenn az őrjárat. Semmi különös esemény nem történt. A helybeli lányokkal már ismeretséget kötött néhány fiatal katona, a lányok hazakísérése után azok lakásába is be akartak menni, de az azonnal közbelépő őrjárat, elhelyezési körletükbe való távozásra kényszerítette őket.

Ekkor én megkérdeztem a bíró-tanítót, mi a magyarázata annak, ahogyan bennünket tegnap fogadott? Tréfásan a feleségemre mutatva megfogalmaztam az asszony aggodalmait és félelmét.

— Amikor a mi csapataink eltávoztak innen — mondotta a házigazda —, azt követelték, hogy a férfi lakosság velük együtt menjen. Kényszerrel is elhajtották őket. A magyar csapatok — folytatta ő — most csaknem teljesen nyilasokból állnak.⁵ A pártonkívüliekből kevesen maradnak, a többségük, akik csak tehetik, az első alkalmas pillanatban átöltöznek és otthonukba szöknek. A nyilasok, vagy ahogyan mi most őket nevezzük „szálasisták”, Szálasinak, az új hitlerista kreatúrának hívei, bizonygatták nekünk, hogy a bolsevik csapatok megcsúfolják a magyar lakosságot, kiegészítik a szemüket, a hátukon a bőrből vörös csillag formákat vágnak ki... és a legjobb esetben vasúti vagonokba rakva, szibériai bányákba, kényszermunkára szállítják őket. Amikor nekem hírül adták, hogy az iskolába egy magas rendfokozatú bolsevik parancsnok szállásolt be, na-

⁵ A Szálasai-puccs után a magyar csapatoknál a nyilas érzelmű tisztak akaratára érvényesült, ők lettek a hangadók. Ennek hatása következtében tűnhetett úgy a kívülállók előtt, mintha a magyar csapatok „csaknem teljesen nyilasokból” álltak volna.

gyon megijedtem... Már elképzeltem, hogy elfognak és Szibériába szállítanak... Nagyon féltem...

Hát így történt. A bíró-tanító félt tőlünk, a feleségem viszont tőle rémült meg.

Amikor reggeli után elindulóban gépkocsiba szálltunk, akkor a tanító és a valahonnan már előkerült háziasszony, hímzett terítővel letakart tálcán, egy szép, nagy kerek, ízletes fehér kenyeret hoztak nekünk.

— Orosz szokás szerint... fogadják kérem, orosz szokás szerint — ismételték. Melegen vettünk búcsút tőlük.

Október 30-án a 40. hadsereg parancsnoka, Zsmacsenko F. F. altábornagy kitzúta a feladatot: a géppuskás-tüzérszázlójakkal szilárdan megtartani az elfoglalt balpartot, a többi erővel átkelést végrehajtani a Tiszán és hídfőt foglalni a túlsó parton, megelőzve, hogy az ellenség tovább erősítse ott állásait.⁶ Ám a fasiszták már szilárdan megvetették lábukat a jobbparton. A 138. lövészhadosztály október 26-án megkísérelte Csap városának elfoglalását. Egyik ezrede már be is vette a várost, de a fasiszták elkeseredett ellenlökései a hadosztályt a város elhagyására készítették. A hadosztály északkeleti irányban 5 km-re visszavonult.

A Tisza ezen a szakaszon hegyifolyó jellegű, mély és keskeny völgygel, meredek, omladékos partokkal, bokrokkal és erdőkkel borított mocsaras árterülettel. Már maga a folyó is igen komoly természetes akadályt képez. Feneke köves, kavicsos, medre kanyargós. A víztükör szélessége 100 méterig terjed. A mélysége 1,5 méter, illetve ennél több. Gázlók egyáltalán nincsenek. A hidakat az ellenség felrobbantotta, a csónakokat és egyéb átkelési eszközöket eltüntette. A folyó sebessége 1,5—2 méter másodpercenként.

A legnagyobbbrészt erdős jobbpart, a terepet uraló magaslataival nagy előnyt biztosított az ellenségnek a védelemre. A mi partunkon levő kijáratok, valamint az egész víztükör az ellenség részéről belátható, puska, géppuska, aknavető és tüzérségi tűzzel belöhető volt. A helybeli lakosság bevonásával már kiépítettek egy összefüggő és néhány szakaszos harcárkot, föld-fa tűzfészekkel, fedezékekkel, nyílt tüzelőállásokkal. Elaknásították a partjukon a folyóból kivezető kijáratokat, kiépítették a drótakadályokat.

Átkelési eszközökkel nem rendelkezünk. Megerősítésül kellett volna kapnunk műszaki (utász) zászlóaljat, néhány könnyű, összerakható csónakkal, de ez az egység még útban volt. Az egyetlen, ötszemélyes halászcsonakunk mellé gyorsan, üres hordókból kötelekkel összeállított tutajokat készítettünk.

Velünk szemben a 168. német gyalogezred védett a fasiszta Nyilas-kereszties Párt „nyilasaiból” álló 16. magyar zászlóalj⁷ alegységeivel meg-

⁶ A 40. hadsereg a 2. Ukrán Front jobbszárnyán tört előre. Feladata volt Záhony és Polgár között a 4. román hadsereggel együtt átkelni a Tiszán, lekötöni az ellenség erőit és megakadályozni, hogy erőtcsoportosítással veszélyeztethesse a Budapest ellen irányuló főcsapás sikerét. E feladat végrehajtása során a 40. hadsereg, amelynek jobbszárnya a 4. Ukrán Front balszárnyával működött együtt, felszabadította hazánk keleti és északi szegélyét, majd Csehszlovákia területén harcolt tovább.

⁷ Helyesen 16. ezred.

erősítve. Azután, hogy október 16-án Miklós Béla vezérezredes, az 1. magyar hadsereg parancsnoka, törzsével és csapatainak egy részével ájtott a mi oldalunkra, és a háborúból való „kilépési kísérlet” miatt Hitler által elmozdított Horthy Németországba vitték, a német vezetés a kipróbált, és feltétlenül megbízható kádereket szigorúan kiválogatva, rendkívül elővigyázatosan és éberrel kezelte a „szövetséges” magyar csapatokat.

A megerősített körlet hét géppuskás-tüzér zászlóaljának személyi állománya, a Kárpátokon való átkelésnél elszenvedett veszteségei következtében jelentősen megfogyatkozott. A megerősített körlet hadiállományának csupán 85—88 százalékával rendelkezett.

Ennek ellenére másfélzseres fölényben voltunk a tüzérség kivételével, ahol ez a fölény jelentősen alacsonyabbnak mutatkozott. Ugyanakkor páncélosaink nem voltak, míg a szemben álló németekhez több mint húsz harcokci tartozott.

A folyón való erőszakos átkelésre hozott döntés számításba vette a teljes váratlanság tényezőjét, csapataink bátorságát, határozottságát és harci jártasságát.

Az előkészületek rejtve folytak. Az egyidejű átkelésre négy, egymástól távol eső átkelési szakaszt jelöltünk ki. A főszakaszon a Komoró—Újtanya-i átkelésnél a 361. zászlóalj működött. Ide összpontosult az utász szakasz segítsége, a tartalékok és a tüzérségi támogatás legnagyobb erő-kifejtése. Meg kell mondani, hogy a megerősített körlet tüzérsége nem rendelkezett lőszerrel. A Kárpátokon való átkelés után még nem volt idő utánszállítani.

Az átkelési kísérletek a másik három szakaszon megtévesztésül szolgáltak, abból a célból, hogy az ellenség erejét elvonják a főszakasról. Bármely szakaszon elért siker esetén gyorsan hídfőt kellett elfoglalni és kiszélesíteni, majd kijutni a Csap—Sátoraljaújhely-i vasútvonalra. A mi csapatainknál már szent hagyománnyá vált, hogy minden fontos ütközet előtt nyilvános párt- és komzszomol taggyűlést tartottunk.⁸ Ez történt november 1-én is, amikor minden egységben és alegységben rövid, de rendkívül lelkes hangulatú, komoly és szervezett gyűlésekre került sor. Ezek az alegységek és az egyes harcosok ünnepélyes esküt tettek arra, hogy az ellenséget a Tisza túlsó partján megsemmisítik; tüzes beszédek hangzottak el a pártba és a lenini komzszomolba felvételre került harcosok és parancsnokok részéről.

November 2., reggel 5 óra.

A folyó völgyében végigsöprő szél hullámokat ver a víz tükrén. Az éji homály és a sűrű köd teljesen eltakarja a jobbpart körvonalait. Semmi nesz, semmi fény sem az innenső, sem a túlsó parton. Csendesség...

Igyekezve, hogy mennél kevésbé fedje fel magát, száll csónakba az első csoport, az átkelés biztosítója: a 361. zászlóalj egyik ideiglenes századparancsnoka (a Kárpáti harcok idején sok tiszt kidőlt a sorból s a zászlóaljakat és századokat gyakran ideiglenes parancsnokok vezették), Barinov hadnagy, utána Balickij, Ignatyev, Urjunin, Tkácsenkó géppus-

⁸ Megállapítása nem csupán a 159. megerősített körlet alakulataira, hanem az egész Szovjet Hadseregére vonatkozik.

kások. A csónakkal egyvonalban a tutajokon Vasljajev hadnagy, a másik század parancsnoka, Silov alhadnagy szakaszparancsnok, Karpenkó és Zigansin szakaszvezetők, Csugunov távbeszélő katona. A csónankot kötelekkel erősítették a tutajokhoz. Elindultak a parttól...

A hullámok dobálták a súlyosan megerterhelt csónakot és a tutajokat. Az évszázados tölgyek és rönkök, amelyeket a fasiszták, hogy megzavarják az átkelést, előzetesen a folyóba dobáltak, felborították volna az átkelési eszközöket, ha a vakmerő harcosok a csónakot és tutajokat a parttól való elindulástól kezdve úszva nem kísérik. Vitézeink a tutajokba kapaszkodva elhárították, illetve ellökdözték a folyó felszínén úszó akadályokat.

Nyikolaj Nyikolajevics Kalinyin alezredes, a megerősített körlet politikai osztályának vezetője, Alexandr Szergejevics Dmitrijev törzsfőnök és a törzs még néhány embere velem együtt lélegzetviesszafojtva figyelték az átkelést. Amikor pedig a csónak és tutajok a ködbe veszttek, megfeszített figyelemmel hallgatóztunk, hogy felfogjuk a túlsó oldalról jövő legkisebb neszt is. Lövés dörrent... Azután rendszertelen lövöldözés következett... Felhangzott a géppuska is... Igen, ez a mi géppuskánk! A part felső peremén feltűnt a tüzérségi tüzet kérő rakéta. Megdördültek az ágyúink, majd feltűnt egy visszatérő csónak és még kettő, három... Erre az időre a túlsó part felé újabb hat tutaj indult el.

A jobbpart megázott süppedő homokjára elsőként Barinov hadnagy ugrott ki. A csónakból kiszállt géppuskások kötelekkel gyorsan a parthoz húzták a tutajokat.

A váratlan rajtaütés — az átkelés elhatározásának alapja — megzavarta az ellenséget, amely rohamozó századunk csapása alatt, rendszertelen géppisztoly és géppuska tüzet nyitva, pánikszerűen menekült a századunk által gyorsan elfoglalt első árok egy részéből.

Az ellenséges oldalon zsákmányolt csónakokat azonnal használatba vettük.

Az átkelés sikerét elősegítette a köd és az átkelési szakasz kiválasztása.

A csónakból és a tutajokból a jobbpart kis homokzátonyára való partraszállást elfedte a meredek szakadék, majd az erdő, amelyek holtteret képeztek az ellenség tüze számára. A partraszállt század az ellenség tüzével szemben elérhetetlennek bizonyult, s az árok rohamozásához gyorsan és könnyen fel tudta venni a harcrendet. A zátony lehetővé tette, hogy a zászlóalj többi alegységeit is veszteség nélkül a jobbpartra gyűjtsük.

A két átkelt század Szinykov Anatolij Ivanovics főhadnagy, ideiglenes zászlóaljparancsnok vezetése alatt pirkadatra egy 500 méter széles és 200—300 méter mélységi kiterjedésű hídfőt foglalt el; birtokba vette az egész első árkot, valamint a második árok néhány szakaszát is. Foglyul ejtett 39 ellenséges katonát; zsákmányolt egy tüzérségi löveget és két géppuskát.

A harcárokért vívott küzdelemben kidőlt egyik szakaszparancsnok helyett, amíg a balpartról tisztí utánpótlás érkezett, Sepilov géppuskás harcos vette át a század vezetését és sikeresen látta el ezt a feladatot.

A 361. zászlóaljtól másfél kilométerre délnyugatra a 493. géppuskás-tüzér zászlóalj kelt át a folyón és megerősítette az elfoglalt hídfő bal-szárnyát. A többi átkelési kísérlet nem sikerült.

Az éjszaka hátralevő részében és november második folyamán a fasiszták egész tüzérésgük és aknavetőik támogatása mellett négyszer rohamozták meg a hídfő harcosait. Ezek azonban a balpart tüztámogatásával szilárdan tartották állásaikat. Nagy segítségünkre volt a szomszéd 17. Gárda lövész hadtest, amely Csap bevételéért ismételten szívós és nagyerejű rohamokat hajtott végre. Ezzel a hadtesttel szemben az elszánt ellenállást kifejítő fasiszták minden tartalékukat bevetették, úgyhogy harckocsik és önjáró lövegek a 361. zászlóaljjal szemben egyelőre nem mutatkoztak.

A november harmadikára forduló éjjel a 494. géppuskás-tüzér zászlóalj egyik százada, a hídfő csatlakozására áthajozva megerősítette és kiszélesítette azt, az Újtanyától keletre fekvő cserjéjig. Ugyanezen éjjel megérkezett a műszaki (utász) zászlóalj és csónakokon azonnal átszállítottuk a hídfőre a gyalogsági nehézfegyvereket és a tüzérésgét. Megkezdődött a drótkötelekkel egymáshoz erősített üres hordókon az úszóhíd építése.

A hídfő gyalogos és különösen a tüzérésgel megerősített egységei, a hídfő területét két kilométer szélességűre és nyolcszáz méter mélységűre növelték. November harmadikán visszavertek két rohamot, amelyet már önjáró lövegekkel és harckocsikkal is rendelkező, mintegy két zászlóaljnyi ellenséges gyalogság hajtott végre. Egy harckocsit tüzérésgünk azonnal szét is lőtt.

A harmadik rohammal az ellenség bekerítette a hídfőtől balra kissé elszigetelten küzdő századot, amely a 493. géppuskás-tüzér zászlóaljhoz tartozott. A hídfő szárnyának szilárd, bátor és önfeláldozó védelme közben, az ellenségnek súlyos veszteséget okozva, a harcosok és tisztek parancsnokukkal együtt hősi halált haltak. A küzdő egységek — miközben még két ellenséges harckocsit megsemmisítettek —, a veszteségek ellenére szilárdan birtokukban tartották a hídfőt.

A fasiszta roham idején feltámadt erős őszi szél, s a tüzérésgéi és aknavető tűz felkavarta a port és a homokot, amelyek ellepték és eltörték az automata fegyvereket, valamint a tüzérésgéi lövegek zárszerkezeteit, úgyhogy ezek a fegyverek fel is mondták a szolgálatot. Váltás, vagy más segítség a balparttól — a tűzön kívül — lehetetlen volt. Az átkelőhelyet a fasiszták a legerősebb tűz alatt tartották, úgyhogy az gyakran használhatatlanná vált.

Erőnk napról napra elkeseredett harcot vívtak a hídfő megtartásáért. Megerősítésükre rendeltük a 494. zászlóalj többi századait. A 361. zászlóaljat, amelynek állománya rendkívül kifáradt és nagy veszteségeket szenvedett, felváltottuk az 500. géppuskás-tüzér zászlóaljjal. Átcsoportosítást hajtottunk végre a balparton és két géppuskás-tüzér zászlóaljat felszabadítva, azokat is a hídfőre küldtük. A lőszerkészletet a normának megfelelően feltöltöttük. A szomszéd 17. Gárda hadtest újabb erős rohamot készített elő Csap városa ellen.

A szomszédal együtműködve november 7-én hajnalban a hídfő három zászlóalja, a megerősített körlet egész tüzérésgével és összes akna-

vetőjével a fasiszták állásaira mért 8 perces igen erős tüzérségi tűzcsapás után, rohamra indult. Az ellenség védelmének teljes mélységét áttörni nem sikerült. A zászlóaljak benyomultak Ördögösház és Újtanya helységekre, elfoglalták a Révleányvártól délre húzódó töltést, és a hídfőt jelentősen kiszélesítve, helyzetüket megjavítva megkapaszkodtak. A harcban 93 ellenséges katonát ejtettek foglyul, géppuskákat és egy tüzérségi löveget zsákmányoltak.

Nem sokat késelt azonban a fasiszták ellenlökése. Harckocsikkal megerősített két gyalogos ezred rohamozta meg a hídfő hős védőit. Az elkeseredett harc egész nap dúlt, ám a mieink az elfoglalt területből talpalatnyit sem engedtek át az ellenségnek. Az aleggységek, a parancsnokok és egyes harcosok önfeláldozóan, hősiesen küzdöttek. A páncéltörőágyús raj parancsnoka, Malkov szakaszvezető, az állásainkat rohamozó tíz harckocsiból hármat közvetlen irányzással megsemmisített. Szomszédja, az ugyanilyen beosztásban harcoló Plohich komszomol-szervező, Borovik irányzóval és Jakovlenko harccsal ugyancsak kilőtt egy harckocsit, egyet pedig felgyújtott. A többi páncélos a kibírhatatlan tűz miatt visszafordult. E roham alatt elpusztult egyik páncéltörőágyúnk egész legénysége. Egyedül Salagin hajtó maradt életben. Ekkor ő állt a löveg mellé és folytatta a tüzelést, amíg a rohamot vissza nem verték.

Artamonov hadnagy szakaszparancsnok vezette a harcosok rohamát a fasiszták kezében levő töltésért és az ellenség állásaiba eisöként bejutók között halt hősi halált. Ebben a harcban Mirocsinyenko géppuskás félelmet nem ismerve a töltésre küszört, s az ellentámadást visszaverve, géppuskájával negyvennél több hitleristát kaszált le.

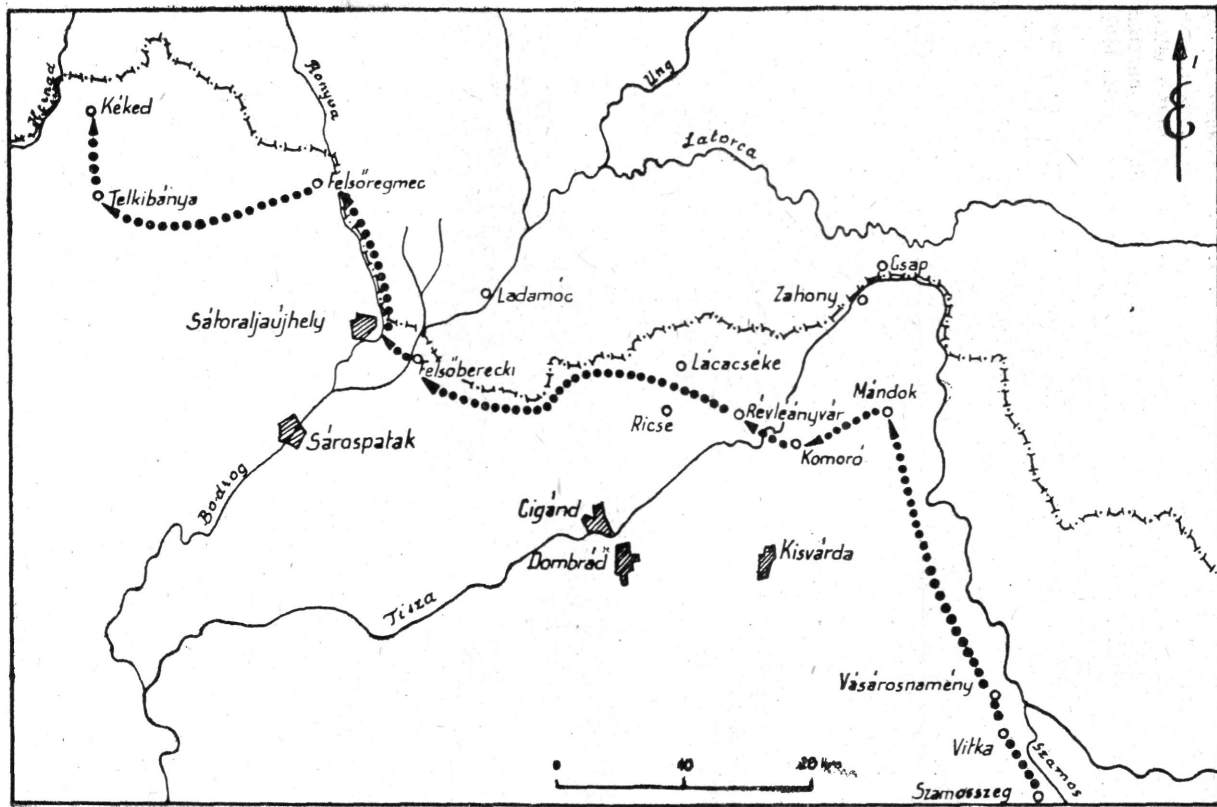
Tüzérségi tűzcsapással az ellenség a peremvonalon megsemmisítette a 496. zászlóalj első századában, a 76 mm-es páncéltörő löveg kezelőszemélyzetét. A fasiszták zsákmányul akarták ejteni a löveget és mintegy 20 katona örömjongva rohant felé. A felderítésből visszatérő Rjabuszov harcos azonban megelőzte őket. Sikerült betöltenie a löveget és közvetlen közelről sprannellel fogadta és megsemmisítette a lövegre törő fasisztákat.

A nap végén az ellenség rendkívül elkeseredett erőfeszítéseket tett, hogy kiverje a védőket elfoglalt állásaikból és a hídfőről a folyóba szórja őket. Ám ezek mintha csak gyökeret vertek volna a Tisza jobbpartján, s az ellenség minden kísérlete füstbe ment.

Így köszöntöttük mi nagy ünnepünket, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 27. évfordulóját.

Szilárdan megkapaszkodva, állásait műszaki berendezésekkel, mesteri tűzrendszerrel megerősítve, a megerősített körlet elkeseredett harcokban megtartotta a hídfőt. Az ellenséges védelem teljes mélységének áttörésére erőnk nem volt elegendő, ezért kívártuk a szomszédos 17. Gárda hadtest sikerét, hogy vele együttműködve törjük át az ellenség védelmét és a Csapat védő ellenséges egységek hátába kerülve, kijussunk a városból nyugatra vezető útra.

November 9-én a hídfő egységei visszavertek öt heves rohamot. Csúpan az első roham alatt, peremvonalunk elérése előtt, tüzérségi tüzérel szétlőtték 8 harckocsit. Így ment ez mindennap. A fogságba esett ellen-

séges katonák a fasisztáknak a hídfő felszámolására irányuló elszánt szándékáról vallottak.

November 21-én a jobbszárnyunkon küzdő 138. lövész hadosztályt a 2. gárda légideszant hadosztály váltotta fel. Felkészülve a rohamra, ez a hadosztály elfoglalta Csap keleti peremét. November 23-án az egész hadtest támadásba ment át.

A megerősített körlet 491. jobbszárny zászlóalja, együttműködve a 2. gárda légideszant hadosztály ezredével, Záhony közeiében a felrobantott hídnál csónakokon és tutajokon átkelt a Tiszán és Tárkány falu irányában támadva, elfoglalta a jobbparton Salamunova és Matyijasov falukat. A 491. zászlóalj után átkelt a tartalékban levő 494. zászlóalj is. November 25-én ezek a zászlóaljak egyesített erővel elfoglalták Kistárkányt, Nagytárkányt és Földvárt. Am a hadtest támadása az erősen megerősített Magyarország és Csehszlovákia közötti államhatárba ütközve kezdett veszíteni üteméből, érezhető volt, hogy „elfulladhat”.

Elkövetkezett a hadtestnek nyújtandó harctámogatás pillanata. A hídfőn harcbevételre kerültek a megerősített körlet zászlóaljai. A műszaki zár átjáróinak aknamentesítése, valamint az ellenséges állásokra mért háromperces heves tüzérségi tűzcsapás után, a hadtest egységeivel együttműködve, a megerősített körlet valamennyi zászlóalja megrohmozta a fasisztákat. E csapatok egynapos harcban, november 26-án elfoglalták: Bély, Kisdobra, Perbenyik, Dámóc, Zemplénagárd, Tárkány, Révleányvár, Órhegy, Monyka, Láca,⁹ Ricse, Královsky Chmec, Kisrozvág falukat.

A támadást folytatva, november 27-én estig egységeink kijutottak a Bodrog folyóhoz, a Rádtól Bodrog-Sztréda falucskáig terjedő szakaszon. Az ellenség visszavonult a folyó mögé.

Tőlünk jobbra a 4. gárda légideszant ezred, balra pedig november 28-án a 8. román lovashadosztály jutott ki a Bodrog partjához.

A menetből való erőszakos folyamatkezelési kísérletünk ismét sikertelen maradt. A fasiszták az idejében előkészített állásaikból szervezett tüzzel megghiúsították átkelésünket és feltartóztatták erőnket.

A tiszai harcokban és a Bodrogig terjedő támadásnál a géppuskás-tüzér zászlóaljak 732 ellenséges katonát ejtettek foglyul, 5 löveget, 9 aknavetőt, 33 géppuskát, mintegy 700 puskát és géppisztolyt, 2 raktár lőszert és más katonai felszerelést zsákmányoltak.

A Bodrog folyó nagyon hasonlít a Tiszára, de kisebbek méretei. Szélessége eléri a 60 métert. Omladékos, magas, uralgó jobbpartjával, s a levezető csatornákkal és vízgyűjtőkkel átszeldelt, mocsaras, mélyenfekvő balpartjával, ugyancsak komoly természetes akadályt képezett, különösen ősszel, magas vízállás idején.

Jobbpartján terül el Sátoraljaújhely, a határmenti járási székhely, nagy vasúti és úthálózati csomópont, mely az ellenség védelmi rendszerének fontos megerősített pontja volt. A várost a völgykatlanban északnyugatról és délnyugatról az egész környező terep fölé emelkedő tekintélyes magaslatok veszik körül.

⁹ Ma Lácacséke.

Az ellenség a folyó és a város védelmére támaszkodva, korlátozott tartalékaival északi és délnyugati irányban manőverezett, harcrintkezésben a saját kassai és miskolci csoportosításaival. Ennek zavartalansága érdekében a fasiszta parancsnokság nagy erőfeszítéseket tett a folyó és a város előterei védelmének műszaki berendezésére. Három állást létesítettek, mindegyiket jól kiépített árokrendszerrel, föld-fa tűzfészekkel, tábori erődökkel, nyílt tüzérségi lövegállásokkal. Az első állás a folyó jobbpartján húzódott. A hidakat és átkelési helyeket megsemmisítették, az átkelésre alkalmas szakaszokat sűrűn elaknásították. A folyóhoz vezető kijáratokat a mi oldalunkon, továbbá a folyó tükrét, az ellenség valamennyi tüzegyvere pászttázní tudta. A második állás három kilométerre a folyótól, a Cékeből Borsira vezető műút előtti erdős bozót mentén húzódott. A magaslatok és lakott helyek megerősített támpontokká voltak átalakítva. A harmadik állás pedig a vasút- és műútvonalakat átvágva, félkörben körülszegélyezte a várost, és szárnyakkal a magaslatokra támaszkodott. A város mögötti magaslatok tartós erődítési berendezésekkel voltak megerősítve.

Velünk szemben védett az előző harcokban erősen megtépázott, és a „nyilas önkéntesekből”¹⁰ álló 10. és 16. magyar gyalogos hadosztályok alegységeivel megerősített 4. német hegyivadász hadosztály. Az erőviszony körülbelül úgy alakult, mint a Tiszánál.

A folyó balpartján Szent Máriaától Felsőberekig, Narikov Szergely Jakovlevics őrnagy 491. és Sztaroverov Mihail Dmitrievics százados 496. géppuskás-tüzér zászlóalja védett. A többi zászlóaljnak átkelést kellett végrehajtania két szakaszon: Ladamóc és Szőlöske között Szomotor falu közelében és Felsőberekkinél.

November 30-ára forduló éjszaka a 494. zászlóalj (parancsnoka Bogojavlenszkij százados) egy százada csónakon Felsőberekitől délre a folyón átdobva megkapaszkodott a jobbparton. Öt tüzérosztály és a zászlóalj öt aknavető ütege, megerősítve a szomszéd 54. megerősített körlet hat tüzér osztályával, az ellenség állásaira mért előre előkészített tűzzel nemcsak a század befészkelésének lehetőségét biztosította, hanem a másik három század jobbpartra való átdobását is.

Az ellenség mintegy háromezer lövedék kilövésével az átkelés helyére összpontosította a legerősebb tüzérségi és aknavető tüzet. A 494. zászlóalj törzse, a híradás és a vezetés egyéb szervei, az erős tűz miatt sokáig a folyó balpartján tartózkodtak. Az átdobott századok és a törzs között nem volt összeköttetés. A törzs egy időre elvesztette fölöttük a vezetést. Az átkelés helye a saját és az ellenséges tűz következtében egész éjszaka valóságos pokollá változott. A katonák önfeláldozó hősiessége és bátorsága, az áthajózott századok tisztjeinek leleményessége és a kölcsönös segítség adtak lehetőséget az áthajózott, központi irányítás nélkül maradt századoknak nemcsak arra, hogy kitartsanak, hanem arra is, hogy egy

¹⁰ A 10. és 16. hadosztályok nem csupán és nem is elsősorban nyilas önkéntesekből álltak, mindkettő szabványos gyalog hadosztály volt. Az önként jelentkező nyilasok és más fasiszták rohamszázadokba, illetve rohamzászlóaljakba szervezve tartoztak e két hadosztály hadrendjébe.

kilométer szélességben és másfél kilométer mélységben megnöveljék a hídfőt.

A zászlóalj élosztagaként a kommunista Chmirov hadnagy első százada hajózott át. A századgéppuska parancsnoka Nikolajcsuk szakaszvezető, Zemszkij komzomolistával a csónakból kiugorva, a jobbparton, az ellenség rendszertelen tüze alatt, saját géppuskájuk tüzevel elfojtották az ellenséges tüzet. A géppuska fedezete alatt a csónak hamar kiürült, s utána a második, majd a harmadik is és a század elfoglalt egy 150 méter széles és 50 méter mély fődsávot a parton. Ezután minden tüzfegyveréből tüzet nyitva biztosította a következő század kirakását. Egy óra alatt a főldsáv mintegy négyszáz méternyire szélesedett ki. A fasiszták most különös erővel fordultak az áthajózott erők balszárnya ellen. Az itt tartózkodó Pastusok komzomolista hadnagy szakasza az utolsó harcosig küzdött. Pastusok halálosan megsebesült és a csónakhoz vonszolták. Kიდőltek a sorból a beosztott parancsnokok és harcosok is, csak Pavlenkó géppuskás maradt életben, aki a németek visszaszorítását kézigránatokkal egyedül folytatta. A szakasz mellett harcoló Plakszin géppuskás fegyverét a homok eltönte. Plakszin az ellenség tüzeben a folyóhoz ereszkedett, ott kimosta magával hozott géppuskáját és visszatérve sikeresen folytatta az ellenség támadásának elhárítását.

Virradatra a hídfőn volt az egész zászlóalj, a 45 mm-es lövegek és aknavetők is. A hídfő szélességben és mélységben 3 km nagyságúra növekedett.

A másik szakaszon végrehajtott átkelési kísérlet eredménytelen maradt.

November 30-án egész napon a zászlóalj heves védelmi harcot vívott.

A december 1-re forduló éjszaka az 500. és 493. zászlóalj az úszóhídon keresztül a jobbpartra jutott. Ugyancsak átdobtunk oda tüzérseget is. A nap folyamán a fasiszták háromszor egymás után, nagy veszteségeket szenvedve, hevesen, de eredménytelenül roh amozták a hídfő erőt.

A roham elhárítása közben hősi halált halt a többi között Zselezsnov őrnagy, a 496. zászlóalj parancsnokhelyettese, Csurkin százados, az 500. zászlóalj pártszervezője és Kataszonov százados, a zászlóalj átkelésének vezetője, a megerődített körlet törzse I. osztályának vezetője.

A december 2-re forduló éjszaka átjutott a hídfőre Scserbakov Sztjepán Konzstantyinovics őrnagy parancsnoksága alatt a 20. géppuskás tüzér zászlóalj, mely sorrendben a negyedik volt. A 491. zászlóalj ugyanakkor, a szomszéd hadosztály egységeivel együtt Zemplénnél kelt át. A hídfő négy zászlóalja és a szomszéd hadosztállyal együttműködő zászlóalj, hajnalban megroh amoztta az ellenség állásait Sátoraljaújhely irányában.

A 491. zászlóalj a szomszéddal együttműködve, kezdetben az ellenség harcrendje mentén mozgott előre, felgombolyítva annak védelmét, majd ezután a megerődített körlet parancsnokának parancsa szerint, határozott nekilendüléssel előretört a Ladamoctól északnyugatra levő 216-os magaslatra és kijutott a fasiszták támpontjának hátába. Itt megkapaszkodva, a Szólóske körletében áthajózott 496. zászlóaljjal való együttműködésre visszahagyott egy századot, a megmaradt három századdal pedig nyugatra fordult, elfoglalta Kisbári falut és ellenállásba már nem ütközve,

felszabadította Nagybári községet. Ezzel elvágta a Sátoraljaújhelyből Kassára vezető vasútvonalat és ennek mentén kijutott Sátoraljaújhely északi szegélyére, ahol 16 órakor utcai harcba kezdett. E zászlóalját követve és sikerét kihasználva a 496. zászlóalj a bal szomszéd 20. zászlóaljjal együttműködve elfoglalta Borsa falut és 20 órára Sátoraljaújhely nyugati pereméi érve, ugyancsak utcai harcba kezdett.

A hídfőből támadó négy zászlóalj magára vonta a Sátoraljaújhelytől nyugatra fekvő magaslaton elhelyezkedő ellenség tüzéségi és aknavető tüzének zömét. Elhárítottak három, harcokocsikkal megerősített, zászlóalj és ezred erejű ellenlökést és a nap végére átvágva és birtokba véve a Sárospatakra vezető vasutat és műutat, ugyancsak kijutottak Sátoraljaújhely déli és délnyugati peremére.

A harcokocsikkal rendelkező jobb szomszéd 2. légideszant hadosztály kezdetben kijutva Legenyénél a vasútvonalra, ugyancsak Sátoraljaújhely irányába fordította egységeit. A bal szomszéd 8. román lovas hadosztály a Bodrog balpartján tartózkodott.

Heves éjszakai utcai harc után, a megerősített körlet géppuskás-tüzér zászlóaljai december 3-ának hajnalára elfoglalták a várost. A 2. légideszant hadosztály a 491. és 496. zászlóaljjakkal együttműködve, elhárítva néhány, Hosszúláz irányából indított heves ellenséges ellenlökést és lefogva a Rudabányácskából tüzelő fasiszta üteg tüzét, segítséget nyújtott a város bevételéhez.

A nap folyamán a várost megtisztítottuk az ellenséges csapatoktól. A német parancsnokság a városból a hegyekbe történő kényszerű kivonulása alkalmával, félreeső helyeken: romok között, pincékben, háztetőkön, — hátrahagyott kipróbált fasisztákat, főképpen katonaruhájukból civilbe átöltözött nyilas-százalastákat kettős feladattal. Rejtekhelyeikről váratlanul tüzet kellett nyitniok a szovjet csapatok alegységeire, csoportjaira, vagy egyes személyeire, hogy ezáltal kiprovokálják a város békés lakossága ellen a megtorló intézkedéseket, és jelzést adjanak, illetve koordinálják a várostól északnyugatra húzódó hegyekben elhelyezkedő fasiszta ütegek tüzét a városban és annak közelében elhelyezkedő csapatunk törzseire, fontosabb célpontokra és csoportosításainkra.

Kezdetben barátaink, a dolgozó lakosság legaktívabb, szabadságszerető tagjai, azután pedig a városi hatóság képviselői is hozzám, mint a helyőrség parancsnokához jöttek és közölték, hogy a lakosság nem vállal közösséget ezekkel a banditákkal és arra törekszik, hogy azok provokációs működését megakadályozza. A banditák legelszántabb csoportjai, akik között szálasisztákon kívül spanyol ún. „kék-hadosztály”-beliek és „vlaszovisták” is voltak, átöltöztek szovjet katonai egyenruhákba és vöröskatonának, sőt tisztnek álcázva magukat, bántalmazták a város lakosságát. Garázdálkodásukkal a szovjet csapatok ellen akarták fordítani a dolgozók hangulatát.

A lakosság aktív részével, s a városi hatóságok közreműködésével tett erőfeszítéseink gyorsan és gyökeresen megszüntették ezeket a gonosz kísérleteket. Így a provokátorok és banditák ellen vívott közös harc tala-ján szövődtek azután az első jó kapcsolatok, amelyek a magyar dolgozó lakossággal kifejlődő barátságba mentek át. A hegyekből tüzelő fasiszta

ütegek azonban nem hagyták nyugodni sem a helyőrséget, sem a város lakosságát. Az 500. géppuskás tüzér zászlóalj a légidesszant hadosztály egyik ezredével együttműködve, december 4-én birtokba vette a város fölött közvetlenül uralgó közeli 346-os magaslatot. A fasiszták azért még ritkán elérték a várost, a következő 510-es magaslatról.

A megerősített körlet zászlóaljai, a Bodrogon való átkelésnél és a város bevételéért folytatott harcokban foglyul ejtettek 542 fasisztát, zsákmányoltak 9 géppuskát, 8 aknavetőt, 3 löveget, 300-nál több puskát és más hadfelszerelést.

A délnyugat felé irányított 493. zászlóalj december 3-án, a 8. román lovas hadosztály egységeivel együttműködve részt vett Sárospatak felszabadításában.

A 159. megerősített körlet december 15-ig szilárdan védte az elfoglalt terepszakaszt Michalánytól délre a vasútvonal mentén, és Sátoraljaúj hely városát a 346-os magaslattal együtt. A módszeres tűzcsapásokon kívül a fasiszták többszörösen, de eredménytelenül kísérleteztek, hogy váratlan rohamokkal betörjenek a városba. Zászlóaljaink a hosszú menekés és támadások után lélegzetvételhez jutva rendezték soraikat. A harcosok és tiszték pihentek. Az utánpótlások felcsatlakoztak és feltöltődtek, főképpen lőszerekkel. Készek voltunk újból a menetbe, s a támadásba indulásra... Hamarosan sor is került rá. A főparancsnokságunk által elrendelt rövid szünet és lélegzetvétel cselvetés volt, hogy becsapjuk az ellenségét.

Az ellenség védelme minden terepszakaszon, a Tisza, a Bodrog és most a Hernád és Bódva folyók mentén következetesen arccal délkelet és keletre épült, s változatlanul onnan várta csapataink támadását. Am most csatlakozott.

A következő rohamok már nemcsak a megerősített ellenséges főerő harca ellen irányultak. December 12-én előtérbe került a 40. hadseregnek az ellenséget délről átkaroló hadművelete.¹¹

A fasiszták kénytelenek voltak gyorsan átrendezést végrehajtani és kifordított fronttal vívni a harcot. Ehhez erős kiegészítésre, tartalékra volt szükség. De ilyenekkel nem rendelkeztek, s ezért elvonták erőik egy részét a mi irányunkból. Nekünk ezt a helyzetet feltétlenül ki kellett használni.

Éppen ezért december 15-én ismét csak a 17. hadtesttel együttműködve, újból támadásba mentünk át a Kishuta, Mikóháza, Telkibánya műút mentén.

A megerősített körlet zászlóaljai, megerősítve lángszórós és műszaki zászlóaljakkal, valamint a román lovas hadosztály egy ezredével, erős tüzérségi tűz fedezete mellett, virradatra átkeltek a Ronyva folyón. A sebes vízfolyás nemegyszer elsodorta a rohambűrüket. De a zászlóaljak vonultak, átkeltek és rohamozták az ellenséget. A fasisztákat védelmi állásaikból kiverve felszabadítottuk Felsőregmec, Kishuta, Hosszúláz,

¹¹ Ennek célja a Kassa körzetében védekező fasiszta német csapatok megsemmisítése volt. Eközben léptek Csehszlovákia területére és kapcsolódtak be annak felszabadításába a 40. hadsereg csapatai, köztük a 159. Dnyeszteri tábori megerősített körlet is.

Alsóregmec falvakat. A második lépcsőben mozgó két zászlóalj az alaposan megerősített 510-es magaslatot nyugatról megkerülve, együttműködve a 8. román lovas hadosztállyal, elfoglalta a 478-as magaslatot, elválták az erdőrengetegből, az 510-es magaslatról kivezető visszavonulási utakat és több mint négyszáz fasiszta katonát és tisztet foglyul ejtettek.

Az ellenség meghátrált, de csak kemény harcok árán. A foglyul ejtett tisztek és altisztek elmondották: azt a parancsot kapták, hogy előnyomulásunkat lassítva vonuljanak vissza a már kiépített állásokba a Hernád mögé. A németek elsőként vonultak vissza, s a Hernádig, a Kassai német megerősített körlet peremvonaláig való visszavonulás fedezésére, az utóvédharcok megvívására nem német egységeket rendeltek ki.

December 17-ére felszabadítottuk a fasisztáktól Sarospataki—Kishuta, Sarospataki—Nagyhuta, Abaújvár, Alsókéked és Telkibánya községeket.

A megerősített körlet felderítő százada, amelyet a Hernád jobbpartján küldtünk előre, elfogott egy fasiszta lovasjórőrt. A járőr tiszt parancsnokának már arra sem jutott ideje, hogy megsemmisítse a Hernádon és Göncön átvezető hidaknak Gönc és Hidasnémeti állomásoknál végrehajtandó felrobbantási utasítását.

Nyikitin hadnagy, a 491. géppuskás-tűzér zászlóalj egyik századparancsnoka, mint élmenetőrs parancsnok utasítást kapott a hidak felrobbantásának megelőzésére. Az élmenetőrs lendületes előretöréssel kijutott a Hernádroz, elfoglalta a hidat és elhárította a meg-megújuló, heves fasiszta ellenőkéseket. A század katonái a harc folyamán eltávolították a hid felrobbantására elhelyezett, mintegy kilencszáz kilogramm robbanóanyagot.

A másik híd felrobbantását a 494. géppuskás-tűzér zászlóaljnak a 8. román lovas hadosztály lovasjórőrével együttműködő élmenetőrs százada hiúsította meg.

A megerősített körlet géppuskás-tűzér zászlóaljai együttműködve a jobb szomszéd 138. lövész hadosztállyal és a bal szomszéd 8. román lovas hadosztállyal — a támadást folytatva, december 18. és 19-ére átkeltek a Hernádon, menetből felszabadították Sesza, Perin, s egy sor más lakott helyet és a Hernád mentén, a XVI. 3. és más határköveknél kijutottak a csehszlovák határ vonalára.

A tiszai átkelésnél tanúsított kiváló haditettekért és hősiességért, a megerősített körlet Szinykov főhadnagy parancsnoksága alatt küzdő 361. zászlóaljának öt harcosa elnyerte a Szovjetunió Hőse címet az Arany Csillaggal és a Lenin Renddel.

A sátoraljaujhelyi felszabadító harcokban mutatott kimagasló helytállásért, hősiességért és bátorságért a 493. géppuskás-tűzér zászlóaljat a Bogdan Chmelynickij Renddel tüntették ki. A zászlóalj volt parancsnoka, Grigorjajev Viktor Mihajlovics, jelenleg a Szovjetunió Földtani Minisztériumának osztályvezetője. Az 500. géppuskás-tűzér zászlóalj az Alekszandr Nyevszkij Rendet kapta. Ennek a zászlóaljnak a volt parancsnoka Szotnikov Ivan Vlagyimirovics, jelenleg író, Ufa városában él.

Moszkva, 1959. december 30.